

recreatie soms zwaarder wegen dan enig wetenschappelijk argument; op diverse plekken verrijzen in Nederland zelfs weer nieuwe 'kastelen'. Deel IV, tot slot, bestaat uit *casestudy's* over de omgang met negentiende-eeuwse restauraties in de actuele monumentenzorg, waarbij de aandacht vooral uitgaat naar kerken in België. Het boek sluit af met een biografisch repertorium, hoewel het handiger zou zijn geweest als men zich hierin beperkt had tot de hoofdrolspelers uit het boek in plaats van mensen als John Aislabie (1670-1742, Engels staatsman op wiens landgoed Fountains Abbey lag) of Ferdinand II van Aragon (1452-1516, koning van Spanje) opte nemen.

C O . van der Meij

Chr. Berkvens-Stevelinck, met medewerking van A. Visser, *Magna commoditas. Geschiedenis van de Leidse universiteitsbibliotheek 1575-2000* (Leiden: Primavera pers, Universitaire pers Leiden, 2001, 264 blz., ISBN 90 74310 71 0).

Wie voor het aanbreken van de digitale dageraad naar de Leidse UB ging om een boek te lenen moest het opzoeken in de Leidse boekjes. Daarin waren langwerpige kaartjes alfabetisch of systematisch samengebonden. Maar het wonderlijke was dat men ze als semitische boeken van achteren naar voren diende te raadplegen. En wie wil weten waarom dit sinds 1865 het geval was moet deze prachtig geïllustreerde geschiedenis van de Leidse universiteitsbibliotheek lezen: met de linkerhand kon de nieuwsgierige dan zo'n boekje vasthouden en met de rechter bladeren en aantekeningen maken (en de linkshandigen dan?). Ook leert men dat de catalogus zo lang met de hand geschreven bleef omdat de minister toen subsidie voor het drukken geweigerd had. Immers de vorige bibliothecaris had elke gedrukte catalogus als direct achterhaald gezien. Kan geschiedschrijving over een bibliotheek boeiend zijn? Niet natuurlijk als het blijft bij dorre opsommingen, wel als een historicus, zoals deze doet, de levensloop van de centrale figuur, de bibliothecaris, de ontwikkelingen van het boekenbezit en de cultuurhistorische factoren, die meespelen, weet te integreren en daardoor een grotere betekenis aan het geheel weet te geven.

Zo worden wij door de eeuwen meegenomen en leren hoe de voortdurend weer opduikende problemen van ruimtegebrek en bescherming van het boekenbezit zijn aangepakt. Dat ging van vrijwel totale afsluiting van de bibliotheek voor lezers en vooral studenten tot de grote liberaliteit vanaf het begin van de Verlichting tot diep in de negentiende eeuw, toen kostbare manuscripten onbekommerd aan geleerden en lezers in Europa werden uitgeleend. Ook in de tijd dat uitleenpraktijk werd beperkt kon bijvoorbeeld oorlogsgevaar nog schade aanbrengen, zoals in 1914 bij de brand in de Leuvense universiteitsbibliotheek gebeurde waar uitgeleend Leids bezit verloren ging. In de vroegmoderne tijd werd een bibliotheek heel anders bekeken en functioneerde zij op een andere wijze dan tegenwoordig. De Leidse bibliotheek werd gesticht om de reputatie van de universiteit te vergroten en de universitaire gemeenschap ten dienste te staan. Hoge autoriteiten kregen er daarom naast de professoren sleutels van. Maar de studenten die er bekaaid afkwamen kopieerden ze en chaos was het gevolg. Toen volgde in de zeventiende eeuw een periode van afsluiting, waarin de bibliotheek naar humanistische opvatting als een 'bronnentuin' werd gezien, vanwaaruit uitgaven van manuscripten tot stand werden gebracht. Aanvankelijk waren de boeken volgens de oude indeling naar wetenschappen en faculteiten in *plutei* dwars in de zaal opgesteld, aan kettingen op hun kop met de rug naar voren. Halverwege de eeuw werden de kasten met boeken tegen de buitenwanden van de

bibliotheek aangebracht. De dwarse planken verdwenen en een custos reikte vanachter een hek het gevraagde boek aan. De auteur meent hierin een beslissende verandering in de positie van de geleerde te moeten opmerken. Nu zou hij als humanist niet meer zijn eigen plaats in het gesloten firmament van de universele kennis betreden, maar zich naar de buitenwereld omwenden en met elk boek dat hij uit de buitenkasten liet nemen een luik op de wereld hebben geopend. Deze beeldspraak lijkt echter toch de continuïteit van het geleerdenleven in de zeventiende eeuw te miskennen. Later kwam een opstelling naar formaat in een magazijn, zoals we tegenwoordig nog kennen.

Een belangrijke activiteit van de bibliothecaris bestond uit het maken van een catalogus. Dit onderdeel van de bibliotheekgeschiedenis is terecht breeduit behandeld omdat daarin zich de 'strijd' afspeelde tussen de ouden (die zich vooral richtten op de indeling naar wetenschappen en de boeken nummerden) en de nieuwen (die de auteurs vooropstelden en dus alfabetische ordening wensten). Bovendien hadden deze catalogi aanvankelijk een wervend doel en werden zij geleidelijk steeds noodzakelijk omdat de bibliotheek talrijke legaten van hoogleraren en erudieten verwierf, die op een of andere wijze toegankelijk moesten worden gemaakt. De avontuurlijke wijze waarop deze schenkingen, soms onder eindeloos gekibbel, arriveerden, lezen als een roman. Maar in het algemeen gesproken is dit boek natuurlijk de geschiedenis van toenemende professionalisering en specialisering in de bibliotheek, van hoog tot laag. Het is daarom jammer, dat hier en daar toch tekenen van een te snelle redactie zichtbaar zijn. Zo zijn op bladzijde 68 de portretten van de Scaligers omgekeerd afgedrukt, op pagina 108 staat dat Boerhaave in de zestiende eeuw actief was en wanneer overleed bibliothecaris Du Rieu nu precies, in 1896 of 1897 (164)? Soms wordt in de tekst nogal eens wat herhaald en dat geldt ook voor de verhouding tussen tekst en fotobijschriften. Op deze slakken moeten we echter niet teveel zout leggen, want dit is nu sinds lange tijd de eerste grote geschiedenis van de Leidse universiteitsbibliotheek. Een knap werk dat met eruditie en plezier geschreven is. De illustraties leggen een wereld van het boek open, die maar voor weinigen toegankelijk is en de rijkdom van het Leidse bezit aantoonde. Des te verbazender is het dat bij het lijstje van geldgevers, die deze publicatie mogelijk hebben gemaakt, de Leidse universiteit zelf ontbreekt.

E. O. G. Haitsma Mulier

Ch. Brasz, Y. Kaplan, ed., *Dutch jews as perceived by themselves and by others. Proceedings of the eighth International symposium on the history of the jews in the Netherlands* (Brill's series in Jewish studies XXIV; Leiden-Boston-Keulen: Brill, 2001, xiv+457 blz., f240,20, ISBN 90 04 11705 9).

In 1980 vond het eerste symposium over de geschiedenis van de joden in Nederland te Amsterdam plaats. Een klein aantal der bijdragen werd gepubliceerd in de *Studia Rosenthaliana* (XV, 1981; zie *BMGN*, XCVII (1982) 315-316). Twee jaar later werd het tweede symposium gehouden in Israël. De initiatiefnemer Jozef Michman, destijds directeur van het centrum voor de studie van de joden in Nederland aan de Hebrew University te Jeruzalem, trad tevens op als redacteur der acta die in een kloek deel werden uitgegeven (zie *BMGN*, CI (1986) 229-231). Inmiddels heeft de achtste bijeenkomst in deze reeks in 1998 te Jeruzalem plaatsgevonden. Het thema 'beeld en zelfbeeld' heeft aanleiding gegeven tot interessante referaten, al zal men aparte reflectie op imagologie en identiteit vergeefs zoeken. De keurig uitgegeven bundel brengt 25 artikelen bijeen die in zeven rubrieken zijn ondergebracht.